

Tanja Hirschovits-Gerz, Anna-Maria Isola, Minna Kukkonen, Lars Leemann ja Henna Puromäki
Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokra
(Euroopan sosiaalirahasto)
28.2.2018

Oikein toteutettu aktivointi voi lisätä työttömien osallisuutta

Johdanto

Aktivoinnin¹ ymmärrämme perustuvan sekä sanktiointiin että mahdollisuuksien tarjoamiseen. Sanktiot määritellään laissa toimeentulotuesta (ks. Perusosan vähentäminen), aktiivimallissa (ks. Aktiivimallin soveltamisohje) sekä valmisteilla olevassa laissa omaehtoisesta työnhausta.

Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokran verkkosivuilla olemme esittäneet viisi sisältökoria ehdotukseksi osallisuutta lisääviksi mahdollisuuksiksi. Olemme luoneet ne tutkimuksen perusteella, lukuun ottamatta asiakasseteliä ja henkilökohtaista budjetointia, joista ei ole toistaiseksi riittävästi arvioitua tai tutkittua tietoa. Tässä paperissa perustelemme esittämämme ehdotukset perustuen viimeisen kymmenen vuoden aikana tehtyyn kotimaiseen ja ulkomaiseen tutkimukseen. Tutkimuskatsauksemme ei ole systemaattinen. Ulkomainen yhteiskuntapoliittinen ja terveystieteellinen tutkimus käsittelee pääasiassa sanktioiden uhalla harjoitettua aktiivista työvoimapolitiikkaa. Kotimaisen tutkimuksen kohdalla se keskittyy sosiaalipoliittikan ja sosiaalityön rajapinnoille.

Usein väitetään, että sanktiot ja niiden uhkat edistävät työttömien siirtymään työhön. Tutkimukseen perustuvat todisteet siitä ovat kuitenkin heikot, ja tässä esittämämme tutkimukset osoittavat, että mahdolliset siirtymät työmarkkinoille eivät ole kestäviä ja koskevat ensisijaisesti niitä työttömiä, joiden työttömyys on kestänyt vain vähän aikaa. Tutkimusten perusteella tiedetään, että sanktioiden uhkat ja toteutuminen voivat jopa heikentää hyvinvointia. Aktivoinnilla voi joissakin tapauksissa ja huolellisesti toteutettuna kuitenkin olla hyvinvoinnin ja osallisuuden kannalta myönteisiä seurauksia.

Aktivoinnin toteuttamiseksi antamamme ehdotukset koskevat erityisesti pitkään työttömänä olleita, pääasiassa yli 30-vuotiaita. Tälle kohderyhmälle erityisesti aktiivimalli on ongelmallinen ja lisäänee siirtymiä työvoiman ulkopuolelle.

Nuoruuteen liittyvät erityispiirteet on otettava huomioon nuorten, alle 30-vuotiaiden osallistamisessa (Hiilamo ym. 2017 a). Kehitysvammaisten, vammaisten ja

työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työtoimintaan liittyy myös erityispiirteitä, joten antamamme ehdotukset eivät suoraan ole sovellettavissa näihin ihmisryhmiin.

Raija Kerättären (2016) tutkimuksessa 34 prosenttia pitkäaikaistyöttömistä oli työkyvyttömiä. Tällaisissa tapauksissa aktivointi ei palvele tarkoitustaan, vaan yksilö kuuluu työkyvyttömyyseläkkeelle. Merkitteä pantavaa on, että työkyvyttömyyseläkkeellä ihmisillä voi olla tarvetta toiminnalle, joka tuo arkeen rakennetta ja vuorovaikutusta (Alanko 2017).

2000-luvulla pitkäaikaisesti työttömien aktivointiin liittyviä toimenpiteitä on kehitetty kuntouttavan työtoiminnan alla ja vuoden 2015 jälkeen myös sosiaalisena kuntoutuksena. Työelämäosallisuutta pohtineen työryhmän (STM 2014, 39) loppuraportissa ehdotettiin, että pitkään työttömänä olleet jaettaisiin lähellä ja kaukana työelämää oleviin, jolloin alkoi lisääntyä oletamus siitä, että aktivointi etenisi portaittain sosiaalisesta kuntoutuksesta kuntouttavan työtoiminnan kautta työkokeiluun, palkkatuettuun työhön ja lopulta ehkä avoimille työmarkkinoille – tosin ovet avoimille työmarkkinoille avautuvat tätä nykyä ani harvalla (Kuntouttava työtoiminta 2016, siirtymien määrät). Portaiden ongelma on, että askelmien tavoitteet määritellään tyypillisesti ulkoapäin. Ensimmäisellä portaalla esimerkiksi mainitaan usein elämänhallinnan ja arkitaitojen parantaminen, vaikka yksilölliset tarpeet eivät välttämättä noudata viranomaisten asettamia tavoitteita.

Aktivointiin liittyvässä akateemisessa keskustelussa marginaaliin ovat jääneet huomiot siitä, että tekemätöntä työtä on, mutta sen sijaan ei ole halukkuutta maksaa siitä palkkaa. Keskustelua voisi käydä entistä enemmän myös työnantajien ennakkoluuloista ottaa pitkään työttömänä ollut tai osa-aikatyöhön kykenevä töihin.

Tarkastelemme aktivointia osallisuuden käsitteen kautta, joka kokoaa alleen seuraavat käsitteet: resurssit, tarpeet, toimijuus ja merkityksellisyys.

Osallisuuden teoriaperusta

Osallisuuden lisääntymistä voi tarkastella kolmesta näkökulmasta:

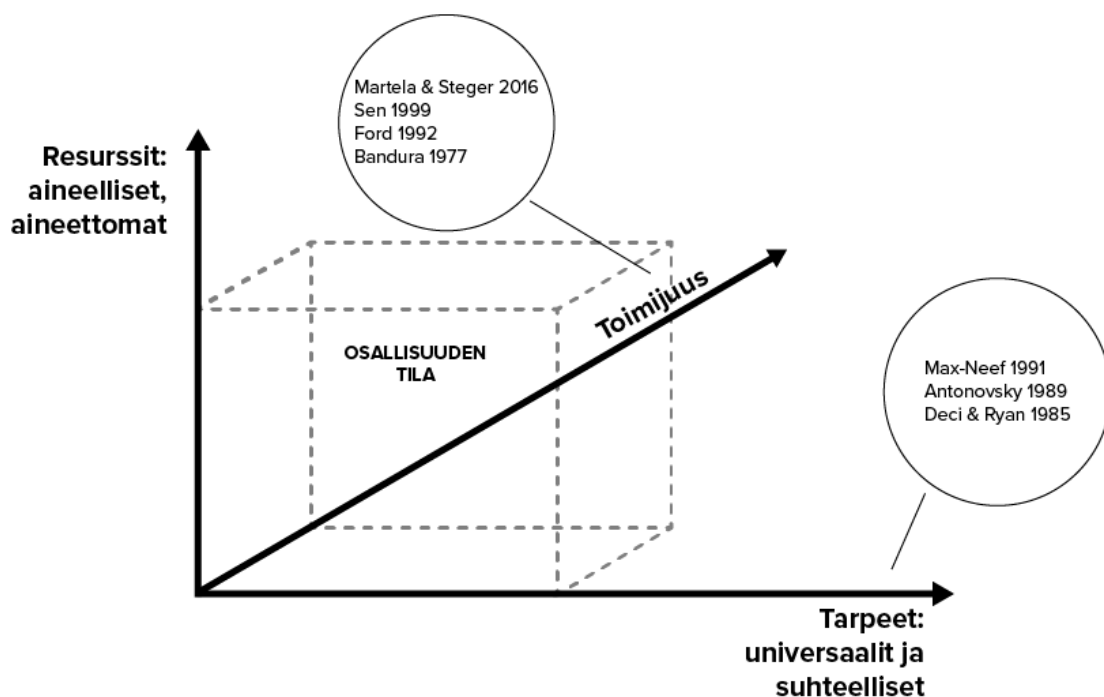
- Miten se lisää aineellisia ja aineettomia resursseja?
- Miten se auttaa tunnistamaan ja tyydyttämään inhimillisiä tarpeita, kuten vapautta, turvaa, luovuutta, osallistumista, oppimista, kyvykkyyden osoittamista, elämän ymmärrettävyyttä, hallittavuutta ja merkityksellisyyttä?
- Miten se lisää toimijuuden edellytyksiä eli uskoa itseensä, uskoa ympäristön tarjoamiin toimintamahdollisuuksiin ja uskoa tulevaan?

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kuvio 1 Resursseista, tarpeista ja toimijuuden edellytyksistä muodostuu yksilöllisesti koettu osallisuuden tila. (Kuvio perustaa: Isola ym. 2017, 16–19)

Osallisuus on kiinnittymistä resursseihin, esimerkiksi kohtuulliseen toimeentuloon, harrastuksiin, sivistykseen, luottamukseen, turvaan, luontoon ja taiteeseen. Osallisuus tarkoittaa myös sitä, että pystyy osallistumaan resurssien hallintaan. Hallitsemiseen vaikuttavat yksilölliset tekijät, kuten osaaminen ja motivaatio, sekä rakenteet, kuten esimerkiksi se, kenelle lainsäädännössä ja käytännöissä jaetaan valtaa, erivapauksia, oikeuksia ja velvollisuuksia.

Osallisuuden tilan toinen ulottuvuus on tarpeet. Olemassa olo, tunteet, turva, vapaus, luovuus, joutilaisuus, ymmärtäminen, identiteetti ja osallistuminen ovat tarpeita, jotka saavat aikaan tarpeenmukaista toimintaa (Max-Neef 1991). Sellaisia ovat myös itseohjautuvuus, mahdollisuus osoittaa kyvykkyyttä ja kokea yhteisyyttä sekä hyvän tekeminen (Deci & Ryan 1985; Martela & Ryan 2015) ja elämän hallittavuus, ymmärrettävyys ja merkityksellisyys (Antonovsky 1987; Martela & Steger 2016).

Kasaantuneiden vaikeuksien keskellä tarpeita jää tyydyttymättä ja niitä kutistetaan vastaamaan käytettävissä olevia resursseja. Silloin yhteys omiin tarpeisiin voi myös katketa (Thompson & Wildavsky 1986). Köyhyyttä kokeneiden puheesta kuuluu

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

merkityksettömyyden kokemus, itseohjautuvuuden ja vapauden puute, elämän 4 ennakoimattomuus ja vähäiset mahdollisuudet panostaa yhteiseen hyvään (Isola ym. 2016). Iso joukko fyysisen selviytymisen kannalta toissijaisia mutta inhimillisen toiminnan kannalta olennaisia tarpeita jää tyydyttymättä.

Yksi ihmisen sisäisistä tarpeista on tarve ymmärtää ympäristöään. Frank Martelan ja Michael Stegerin (2016, 531–533) mukaan merkityksellisyys rakentuu kolmesta ulottuvuudesta, jotka ovat koherenssi (coherence), tarkoitus (purpose) ja tekemisten merkille pantavuus (significance). Merkityksellisyys on triviaalin ja hetkellisen – tämän tässä – tuolla puolen muodostuva kokemus siitä, että kaaoksen sisällä voi olla koherenssia, elämällä on tarkoitus ja että tekemiset ovat omasta ja muiden mielestä merkille pantavia.

Koherenssi kohdistuu tähän hetkeen ja siihen, että elämä on ymmärrettävää ja ennakoitavaa. Tarkoitus ankkuroituu tulevaisuuteen, synnyttää motivaatiota ja ilmenee siksi esimerkiksi tavoitteina – tavoitteina, jotka arvottavat myös tämänhetkisiä tekemisiä. Merkille pantavuus (significance) ei ole samalla tavalla lukittu tiettyyn aikamuotoon kuin koherenssi ja tarkoitus ovat. Merkitsevyyttä löydämme niin tulevaisuudesta kuin nykyisyydestä (Martela & Steger 2016, 537).

Kun esimerkiksi perustarpeiden lisäksi osallistumisen, vapauden ja turvan tarpeita ei tarvitse kaventaa, säilyy sellaisen toiminnan potentiaali, jonka voi suunnata arvostamaansa tekemiseen. Siksi toimijuus, kuten se, kuinka pystyy muuttamaan resursseja ja tarpeitaan haluamukseen toiminnaksi (Sen 1999), on olennaisesti osallisuuden kolmas ulottuvuus. Toimijuus kehittyy sosiaalisen alueella ja sitä määrittävät tarpeiden sekä saatavilla olevien resurssien lisäksi yksilön usko omiin ja ympäristön tarjoamiin mahdollisuuksiin sekä merkityksellisyys yllä esittämämme tapaan (esim. Martela & Steger 2016; Ford 1992; Bandura 1977).

Niukkuusteorian mukaan ihminen alkaa elää lyhytjänteisen ajan ehdoilla ja kaihtaa riskejä (Mani ym. 2013; Haushofer & Fern 2014). Niukat resurssit rajoittavat siten toimijuutta yhtäältä tosiasiallisten toiminnan mahdollisuuksien kapeutuessa ja toisaalta tulevaisuusorientaation heikentyessä, jolloin mahdollisuudet elämän tarkoituksen ja edelleen merkityksellisyuden kokemukseen uhkaavat kadota (ks. Martela & Steger 2016).

Näin tarkasteltuna osallisuus lisää ymmärrystä siitä, millainen aktivointi hyödyttää yksilöä. Työn ja toiminnan mielekkyydestä on puhuttu paljon (Kotiranta 2008; Karjalainen & Keskitalo 2013; Isola ym. 2016), mutta tässä kiinnitämme ne inhimillisinä tarpeina osallisuuden teoreettiseen viitekehykseen (Isola ym. 2017).

Lukuisat työtä ja hyvinvointia käsittelevät psykososiaaliset teoriat auttavat ymmärtämään lisää sitä, millaisin mekanismein aktivointi vaikuttaa koettuun hyvinvointiin ja osallisuuteen 5

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

(inclusion). Sitä kautta ne myös tarjoavat vastauksia siihen, miten aktivointiin liitettävät toiminnot voivat lisätä osallisuutta.

Jahoda (1982) erottelee palkan, eli työstä saatavan aineellisen hyödyn, aineettomista hyödyistä, joita ovat esimerkiksi aktiivisuus, yhteisöllisyys, status ja identiteetti. Aineettomat tekijät rakentavat siten olennaisesti hyvinvointia ja niiden puute selittää aineellisten tekijöiden ohella työttömien muita heikompaa hyvinvointia. Työtä jäljittelevä aktivointi voi tyydyttää ainakin jotain aineettomia tarpeita sekä tarjota koherenssia ja elämän ennakoitavuutta.

On kuitenkin näyttöä (Mäntyneva & Isola 2018, tulossa) siitä, että suomalainen aktivointijärjestelmä ei pysty takaamaan ennakoitavuutta, vaan pitkään työttömänä olevat jäävät pyörimään aktivointitoimenpiteestä toiseen. Kuntouttava työtoiminta voi vastata työttömän tarpeisiin, toistuvat katkokset eivät.

Fryer (1986; 1995) painottaa teoriassaan (agency restriction theory), että köyhyydessä ja työttömyydessä elämän hallittavuus ja toimijuus rajoittuvat. Aktivointi voi parantaa toimijuutta ja itseohjautuvuutta, mutta vain, jos se valtauttaa ja lisää toimintavalmiuksia. Esimerkiksi uuden taidon opetteleminen voi avata uusia ovia ja parantaa työllistymisen edellytyksiä. Henkilökohtaisen tuen avulla aikaisempaa useammat asiat voivat tulla ymmärrettäviksi ja hallittaviksi. Ja päinvastoin: pakkoon ja ihmisten kategorisointiin perustuvat toimenpiteet vähentävät itseohjautuvuutta ja motivaatiota.

Halvorsenin (1998) selviytymistä (coping) käsittelevässä teoriassa keskitytään yksilöllisten ja sosiaalisten tekijöiden vuorovaikutukseen vaikeissa elämäntilanteissa, esimerkiksi työttömyydessä. Yksilölliset tekijät kuten työidentiteetin ja terveyden heikentyminen voivat johtaa syrjäytymisen (exclusion) kokemukseen. Ne rakentuvat sosiaalisen alueella ja rakenteissa, kuten tulojen uudelleenjakoa ja palveluita koskevissa laissa ja käytännöissä. Esimerkiksi stigmat ja työttömien kohtaamat ennakkoluulot supistavat toimijuutta.

Katsaus aikaisempaan tutkimukseen

Seuraavassa tarkastelemme ensin ulkomaista viimeaikaista tutkimusta aktivoinnista ja sen jälkeen kotimaista tutkimusta. **Lihavoituna** esitämme tutkimuksen perusteella johdettuja ehdotuksia osallisuutta edistäviksi toimenpiteiksi.

Ulkomainen tutkimus aktivoinnista

Cardin, Kluven ja Weberin (2017) 207 arviointitutkimusta käsittävä meta-analyysi aktiivisen työvoimapolitiikan vaikutuksista työllisyyteen käsittelee perinteisiä aktiivisen työmarkkinapolitiikan keinoja: a) koulutus tai työharjoittelu, b) työnhaun tukeminen,

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

valvominen tai epäonnistumisen sanktiointi, c) tuettu työllistyminen yksityiselle sektorille, d) 6 tuettu työllistyminen julkiselle sektorille, e) muut ohjelmat, jotka yhdistävät kaksi tai enemmän edellä mainituista toimenpiteistä. Analyysissa todetaan, että toimenpiteiden vaikutus lyhyellä aikavälillä työllistymisen lisääntymiseen on lähes olematon. Koulutus- ja työllistämistoimenpiteet (a,c,d) voivat jopa vähentää työllistymistä heti toimenpiteen päättyessä, koska siihen osallistujilla ei ole aikaa työpaikkojen etsimiseen ja hakemiseen toimenpiteen aikana. Työhön ohjaus (b) voi nopeuttaa työllistymistä, jos siinä keskitytään työn etsimiseen.

Pidemmällä aikavälillä (2–3 vuotta ohjelman jälkeen) koulutusohjelmat toimivat parhaiten työllistymisen edistämässä. Myös työhön ohjaus toimii paremmin pidemmällä aikavälillä, tosin sen vaikutus jää pienemmäksi kuin koulutuksen.

Ohjelmat eivät toimi yhtä tehokkaasti kaikissa kohderyhmissä. Suurin vaikuttavuus aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteillä on naisilla ja pitkäaikaistyöttömillä, kun taas nuorien ja iäkkäiden kohdalla vaikutus on pienempi.

Aktiivisen työvoimapolitiikan vaikuttavuudessa on suuria eroja kohderyhmittäin. Esimerkiksi pitkäaikaistyöttömillä koulutusohjelmat (a) toimivat parhaiten, vammaisilla työhön ohjaus ja työllistämishjelmat (b, c) ovat vaikuttavampia. Kaiken kaikkiaan työllistymisvaikutukset jäivät pieniksi ja riippuivat kohderyhmistä, aktiivisen työvoimapolitiikan tyypeistä ja taloudellisista suhdanteista. Jotta toimenpiteet vaikuttaisivat työllisyyteen, niiden täytyy vastata kohderyhmien tarpeisiin.

Crépon ja van der Berg (2016) päätyivät samaan johtopäätökseen kuin Card, Kluve ja Weber. Aktiivisen työmarkkinapolitiikan vaikutukset työllistymiseen näyttävät jäävän pieniksi. Toimenpiteillä ei liiemmin näyttänyt olevan vaikutusta hyvinvointiin, terveyteen, perheelämään tai rikollisuuteen.

Taulbut, Mackay ja McCartney (2018) tarkastelivat muutoksia työnhakijoiden avustuksissa vuosina 2001–2014 Iso-Britanniassa tutkiakseen sanktioinnin vaikutuksia työllistymiseen. Kuvailevan analyysin perusteella tulokset olivat moniselitteisiä. Työllistymisellä ja työvoiman kysynnällä oli vahva yhteys. Kun työvoiman kysyntä kontrolloitiin, havaittiin, että sanktioiden uhalla ja käytöllä oli myönteinen yhteys työllistymiseen lyhyellä mutta ei pitkällä aikavälillä, kun työttömyyden määritelmänä pidettiin Kansainvälisen työjärjestö ILO:n määritelmää. Iso-Britanniassa sanktioinnin lisääminen on laajasti ottaen ollut tehoton edistämään kestävää työllisyyttä.

Taulbut, Mackay ja McCartney (2018) myös toteavat aikaisempaan tutkimukseen perustuen (esim. Venn 2012; Boockmann ym. 2014; Immervoll & Scarpetta 2012), että sanktiointi vähentää joissakin tapauksissa työttömyyttä, mutta se johtaa lyhytaikaiseen työhön ja

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

itsensä työllistämiseen ja sanktiointi vähentää työttömyyttä kuuden kuukauden sisällä työttömäksi 7 jäämisestä. Tästä voi varauksellisesti päätellä, että sanktiointi voi parhaassa tapauksessa edistää vähän aikaa mutta ei pitkän aikaa työttömänä olleiden työllistymistä.

Kuukauden kuluessa sanktioinnin uhka on jonkinlainen, mutta vaikutus katoaa kuuden kuukauden jälkeen. 18 kuukauden jälkeen työhön siirtymisiä tapahtuu enää varsin vähän. Kun sanktioita sovelletaan, vähäistä myönteistä vaikutusta on ensimmäisen kuukauden jälkeen, mutta vaikutus on kadonnut kuuden kuukauden jälkeen. Työttömyyden pitkittyessä myönteistä vaikutusta sanktioinnilla ei siis ole.

Diop-Christensenin (2015) artikkelissa tarkastellaan vain ei-länsimaisia maahanmuuttajanaisia Tanskassa. Keväällä 2006 naimisissa olevilta pitkäaikaisilta sosiaaliturvan saajilta alettiin edellyttää 300 tunnin työskentelyä (ei-tuetussa työssä) kahden vuoden aikana tuen saamiseksi. Diop-Christensenin tutkimuksesta ilmenee, että sosiaalityöntekijät siirsivät asiakkaitaan toisiin tukijärjestelmiin esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeelle tai tukityöhön sen sijaan, että olisivat altistaneet sanktioille. Näin tapahtui etenkin kaikista heikoimmassa asemassa olevien työttömien kohdalla, mutta myös vasemmistolaisen kunnanjohtajien kunnissa tai kunnissa, jotka saivat lisärahoitusta keskushallinnolta.

Tanskan lakimuutos lisäsi siirtymiä lähinnä lyhytaikaiseen, eli alle kolme kuukautta kestävään työllisyyteen, ja pitkäaikaiseen työllisyyteen erityisesti kunnissa, joissa sosiaalityöntekijät tarjosivat työllistymiseen lisää tukea. Vaikutusten kestosta ei ole tietoa (Diop-Christensen 2015, 218–221). Diop-Christensenin päättelee, että sanktioiden toteuttamisen lisäksi myös sanktioiden uhka muuttaa työttömien käyttäytymistä. Tutkimuksen erityinen anti on havainto siitä, että työvoimapolitiittisen lainsäädännön muuttaminen vaikuttaa sekä työnhakijoihin että sosiaalityöntekijöihin, sekä se, että muita tukijärjestelmiä käytetään poistumistienä työttömyydestä.

Yleisesti ottaen aktivointitoimenpiteiden tavoite on työttömien (uudelleen) työllistyminen avoimilla työmarkkinoilla. On runsaasti sekä teoreettisia perusteluja että empiiristä näyttöä siitä, että hyvä työ edistää ihmisten hyvinvointia ja terveyttä. Sen sijaan tieto aktivointitoimenpiteiden vaikutuksista terveyteen, hyvinvointiin ja toimintakykyyn on satunnaista (Leemann ym. 2016; Crépon & van den Berg 2016). Suurin osa tutkimustiedosta on peräisin yksittäisistä arviointitutkimuksista, joissa on yleensä kyseessä erityiseen kohderyhmään kohdistettu interventio.

Koska tutkimukseen perustuen on osoitettu, että aktiivinen työvoimapolitiikka ei lisää kestävä työllisyyttä, on kiinnostuttu sen muista mahdollisista vaikutuksista erityisesti

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

osallisuuteen, koettuun hyvinvointiin ja terveyteen (esim. Leemann ym. 2016; Coutts ym. 2014; Sage 2013).

Kirjallisuuskatsaukset osoittavat aktiivisella työmarkkinapolitiikalla olevan positiivisia vaikutuksia esimerkiksi

- psyykkiseen kuormittuneisuuteen, ahdistukseen, masentuneisuuteen ja koettuun avuttomuuteen
- koettuun hyvinvointiin (esim. elämänlaatu, sosiaaliset suhteet)
- elämäntilanteeseen
- motivaatioon ja itseluottamukseen
- sosiaaliseen tukeen

(Coutts ym. 2014; Sage 2013; Coutts 2009).

Kansalliset ja kansainväliset tutkimukset eivät yleensä käsittele yksittäisiä interventioita, vaan esimerkiksi aktiiviseen työmarkkinapolitiikkaan käytettyjä varoja eri maissa (osuus bruttokansantuotteesta, käytetyt eurot per työtön tai asukas). Näin ollen yksittäisten aktivointitoimenpiteiden vaikutusta on ongelmallista tarkastella, mutta useimmiten tutkimukset osoittavat, että jos aktiivisen työvoimapolitiikkaan panostetaan taloudellisesti, se vaikuttaa myönteisesti hyvinvointiin (Leemann ym. 2016). Anderson (2009) vertaili 17 Euroopan maata ja tutki yhteyttä aktiivisen työvoimapolitiikan menojen (osuus bruttokansantuotteesta) ja sosiaalisten siteiden välillä. Maissa, joissa investoidaan tavanomaista enemmän aktiiviseen työmarkkinapolitiikkaan, on enemmän vuorovaikutusta ihmisten välillä. He osallistuvat enemmän kerho- ja yhdistystoimintaan ja kokevat osallisuutta. Lisäksi Anderson toteaa tutkimuksessaan, että toimenpiteisiin sijoitetun summan ja koetun sosiaalisen aktiivisuuden välillä oleva yhteys on vahvempi työttömillä.

Carter ja Whitworth (2017) erottelevat aktivointitoimenpiteiden prosessi- ja seurausvaikutukset (process and outcome wellbeing). Seurausvaikutus tarkoittaa, että hyvinvointi lisääntyy, kun ihmiset työllistyvät aktivointitoimenpiteiden ansiosta. Prosessivaikutukset ovat niitä, jotka seuraavat suoraan aktivointitoimenpiteisiin osallistumista. Kun aktivointia suunnitellaan, tavoitellaan useimmiten pelkästään seurausvaikutuksia. Silloinkin oletuksena on, että aktivointi todella johtaa työhön. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna aktivointiin liittyvät pakotteet voivat näyttää johdonmukaisilta. Kuitenkin tiedetään, että aktivointitoimenpiteet eivät useinkaan johda työllistymiseen.

Ei tiedetä, voidaanko tulevaisuudessa työllistää koko työvoimaa, kun automatisointi jatkuu ja tuottavuus kasvaa edelleen (esim. Hiilamo ym. 2017 b). Tämä haastaa jo nyt etenkin

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

heikossa työmarkkina-asemassa olevat. Näistä syistä Carterin ja Whitworthin (2017) mukaan pitäisi huomioida entistä enemmän aktivointitoimenpiteiden prosessivaikutuksia ihmisten hyvinvointiin. Ajattelempa, että aktivointitoimenpiteiden on edistettävä osallistujien 9 toimijuutta tarjoamalla mahdollisuuden vaikuttaa oman elämän kulkuun ja tulevaisuuden suunnitteluun. (Fryer 1986; Carter & Whitworth 2017.)

Pakottaminen heikentää osallistujien itseohjautuvuutta ja vähentää itsemääritystä / mahdollisuutta itsemääritykseen. Pakko osallistua sellaisiin aktivointitoimenpiteisiin, jotka ovat osallistujien silmissä hyödyttömiä, halventavia, alentavia, nöyryyttäviä, stigmatisoivia, ja jotka eivät ole mielekkäitä ja merkityksellisiä, eivät lisää osallistujien hyvinvointia ja voivat olla jopa haitallisia (Carter & Whitworth 2017; Leemann ym. 2016; Wulfgramm 2011; Strandh 2001). Siksi on tärkeää, että osallistujat voivat itse olla mukana suunnittelemassa ja jopa toteuttamassa heitä koskevia toimenpiteitä (Carter & Whitworth 2017).

→ **Aktivointi on stigmatisoimatonta eli se ei leimaa.**

→ **Aktivointi vastaa osallistujan määrittelemiin tarpeisiin. Osallistuja saa suunnitella, toteuttaa ja mahdollisuuksien mukaan myös tuottaa aktivoinnin sisällöt.**

Kotimainen tutkimus ja esimerkkejä hyvistä käytännöistä

Pitkään työttöminä olleilla on aktivoinnin suhteen vain vähän valinnanvaraa. Tällä hetkellä pitkään työttömänä olleet osoittavat aktiivisuuttaan pääasiassa kuntouttavassa työtoiminnassa ja työkokeiluissa.

Tuija Kotirannan (2008, 88) mukaan yksi aktivoinnin tärkeimmistä tavoitteista on se, että henkilökohtaiset toimijauskomukset vahvistuvat. Toimijauskomukset tarkoittavat sitä, uskoko ihminen mahdollisuuksiinsa ja ympäristön tarjoamaan tukeen valita ja tavoitella valitsemaansa päämäärää. Tämä usko on perustavampi kuin todelliset taidot. Ihmisellä tulee olla tunne, että hänellä on valinnanvaraa. (Kotiranta 2008, 88.)

→ **Aktivoinnissa tarjottava valinnanvaraa**

Luovuus synnyttää iloa. Taiteen lisäksi luovaa ja luovia toimintoja voivat olla myös tieteellinen tai yhteiskunnallinen toiminta, kasvatus ja hoitaminen. (Kotiranta 2008, 66, 134.) Rakennusmies kokee työn iloa nähdessään talon valmistuvan, luodessaan uutta ja voidessaan sanoa: ”Minä tein tuon”.

Saman havaitsivat Mäntyneva ja Hiilamo (2018): kuntouttava työtoiminta tarjoaa parhaimmillaan tilaisuuksia vuorovaikutukseen sekä mahdollisuuksia käyttää luovuutta ja oppia uutta. Ja sama kielteisen kokemuksen kautta: toimettomuus kuntouttavassa työtoiminnassa turhauttaa. Jos siis aktivoinnissa tehtävää työtä ei koeta mielekkääksi eikä

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

pystytä perustelemaan, miksi sitä tehdään, motivaatiokaan ei synny. (Martela & Steger 2016.)

Esimerkiksi Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallisen kehittämishankeen (SOSKU) (2015 – 2018) Seinäjoen osahankkeen sosiaalityöntekijä jatkaa hankkeen päätyttyä luovien toimintojen yhteistuottamista osana sosiaalista kuntoutusta. Se edellytti, että sosiaalityöntekijän toimenkuvaa muutettiin ja työhön määriteltiin uusi sisältö.

Isola ja Siukola (2017) havaitsivat köyhien kertomuksista, että pitkään työttömänä olleet ihmiset kokivat arvottomuutta työttömyyden takia mutta myös siksi, että heidät kohdattiin järjestelmässä ongelman eli työttömyyden kautta. Arvottomuuden ja merkityksettömyyden kokemukset kulkivat käsi kädessä. Ongelmalähtöisyytensä takia työllisyyttä edistävä palvelun koettiin yleensä vieraannuttavan omasta itsestään. Poikkeuksiakin oli, sillä joissakin tapauksissa työllisyyttä edistävä palvelu voimautti ja lisäsi motivaatiota.

→ Aktivoinnin on tarjottava tilaisuus vahvistaa yksilöllisesti muodostuvaa merkityksellisyyden kokemusta, johon vaikuttaa usko itseen, ympäristöön ja tulevaisuuteen sekä tekemisen tarkoituksenmukaisuus ja se, että muut arvostavat tekemistä

Aktivointi on prosessimaista (Karjalainen & Keskitalo 2013). Se tarkoittaa muun muassa sitä, että aktivoinnin aikana osallistujalla on mahdollisuus määrittää uudelleen tavoitteitaan ja hakeutua hänelle mielekkäisiin toimintoihin. Aktiivisuuttaan todistava ihminen kohdataan yksilönä, ja hän saa yksilöllistä palvelua järjestelmien sisällä. Järjestelmissä on tehtävä yhteistyötä, katsottava ja joustettava samaan suuntaan. (Karjalainen & Keskitalo 2013.)

Elonen, Niemelä ja Saloniemi (2017) haastattelivat pitkään työttömänä olleita ennen ja jälkeen aktivoinnin. Haastateltavat esittivät kritiikkiä palvelujen huonosta saatavuudesta ja siitä, että yhteydet viranomaisiin olivat vähäisiä.

→ Aktivointi on prosessi. Suunnitelmat ja sisällöt muuttuvat osallistumisen aikana ja niitä saa tarkentaa, jotta toiminnot ja palvelut ovat osallistujan kokeman tarpeen mukaisesti oikea-aikaisia. Koska osallistujalla on mahdollisuus arvioida ja tarkentaa suunnitelmaansa aktivoinnin aikana, päätöksiä tekevän viranomaisen on oltava helposti saatavilla.

→ Nyt käytössä olevat useat suunnitelmat, esimerkiksi hoito- ja palvelusuunnitelma, tässä esitetty aktivointiin liittyvä suunnitelma ja vankeusajan rangaistussuunnitelma, sulautetaan yhdeksi suunnitelmaksi, joka on löydettävissä sähköisessä palvelussa, esimerkiksi Omakannassa.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Osallistuminen muuttuu osallisuudeksi vasta silloin, kun osallistujalla on valtaa ja kun hänellä on tilaisuus käyttää sitä. Aktivointi jääkin usein pelkäksi osallistumiseksi. Jos osallistujalla ei ole kuntoutumisen tarvetta eikä aktivointi muutenkaan vastaa tarpeisiin, se voidaan kokea kielteisenä, turhana ja tilastojen kaunisteluna tilanteessa, jossa palkkatyöhön ei pääse. 11 Silloin aktivointi voi vahvistaa ulkopuolisuuden tunnetta ja kokemusta pakosta ja kontrollista. (Mäntyneva & Hiilamo 2018.)

Ihminen osana ympäristöään -ajattelun mukaan sosiaalityöntekijän tehtävä on aktivoida ihmisen ja tämän ympäristön suhdetta (Kotiranta 2008, 58–59). Yhdyskuntatyöksi, yhteisötyöksi tai yhteisösosiaalityöksi nimetty paikallinen työote on vaihtelevasti ollut osa suomalaista sosiaalityötä (Roivainen 2008, 26). Aktivointiin osallistujien, sosiaalityöntekijöiden ja paikallisten toimijoiden on mahdollisuus rakentaa yhteisötyötä, joka ei perustu eriyttämiseen vaan yhteisyyteen.

”Teimme hanketta näkyväksi ja keskustelimme ihmisten kanssa Tesoman alueella laajasti eri tapahtumissa, kauppojen eteisauloissa, kaduilla ja kahviloissa. Pyrimme verkostoitumaan ja loimme mieslähtöisyyttä monialaisesti toimintaa, joka pyrki kokoamaan eri palvelun tuottajien ja toimijoiden joukon ja miehet yhteen tarjoten suoran keskusteluyhteyden. Käytimme jo olemassa olevia yhdistyksiä ja järjestöjä tukenamme ja pyrimme kannustamaan ihmisten osallistumista laajasti erilaisiin toimintoihin järjestäjästä riippumatta.” (Tesoman miähet -hankkeen projektipäällikkö Jussi Savolainen)

Yhteistä ymmärrystä -hankkeen loppuraportissa sosiaalityöntekijä Sanna Korhonen kirjoittaa, miten Puumalan kunnassa esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvat toimivat itse palvelujen tuottajina:

”Pienessä kunnassa, jossa palveluntarjoajia ja yksittäisiä asiakasryhmiä on vähän, yhteisötyötä voidaan toteuttaa eri kuntalaisryhmien tarpeita ja voimavaroja yhdistämällä. Eri toimijoiden yhteistyöllä voidaan monipuolistaa esim. kuntouttavan työtoiminnan, työkokeilujen ja sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuuksia – tuotetaan puuttuvia palveluita itse, yhdessä toimien (...) yhteisösosiaalityötä ei tulisi nähdä vain erityisryhmiä koskevana vaan koko yhteisön yhteisötyönä, johon osallistuminen ei edellytä ongelmaperustaa.” (Korhonen 2017, 10.)

Oululaisessa Euroopan sosiaalirahaston rahoittamassa Kuntalaislähtöinen kaupunkikehittäminen 2015–2018-hankkeessa järjestetään KAAOS-haaste, jota markkinoidaan ”hauskana tapana osallistua ikävien ongelmien ratkaisemiseen”. Kisassa 12 etsitään ratkaisua oululaisten 15–29-vuotiaiden osallisuuden lisäämiseen. Ehdotusten joukosta valitaan vähintään yksi ratkaisu, jonka toteutus ostetaan kilpailutiimissä työskentelevältä kolmannen sektorin toimijalta. Aktivointiin käytettävistä rahoista osa

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

voidaan varata käytettäväksi osallistuvan budjetoinnin kautta. Tämä on konkreettinen keino, jolla aktivointiin osallistuvat saavat toiveensa ja tavoitteensa toteutumaan.

→ Aktivointia voidaan toteuttaa yhteisötyönä ja erilaisten kokoonpanojen yhteistuotantoina niin, että osallistujat määrittävät toiminnan tavoitteet ja sisällöt. Toimintaan voidaan aktivoida mukaan paikallisia asukkaita, yrittäjiä ja järjestötoimijoita.

Parhaimmillaan aktivointiin liitetty toiminta rytmittää arkea, tarjoaa yhteisyyttä ja merkityksellistä tekemistä. Silloin esimerkiksi usko itseen ja tulevaisuuteen voivat vahvistua. Kuntouttavassa työtoiminnassa voidaan vaalia itseohjautuvuutta, jos osallistuja saa itse vaikuttaa esimerkiksi työvuoroonsa ja työtehtäviinsä. Uskoa itseen ja tulevaisuuteen puolestaan nakertaa ja arvokkuuden kokemusta heikentää vastentahtoinen osallistaminen ja vähäiset vaikutusmahdollisuudet. Nämä tulokset käyvät ilmi Mäntynevan ja Hiilamon (2018) kuntouttavaa työtoimintaa koskevasta tutkimusartikkelista.

Kuntouttavassa työtoiminnassa muodostuu erilaisia, hetkellisiä tai pysyvämpiä yhteisöjä, joissa tehdään yhdessä asioita, autetaan toisia ja vietetään aikaa kahvi- ja ruokatauoilla. Olennaista on, että yhteisöjen muodostumista autetaan tarvittaessa ulkoapäin. Tärkeitä ovat myös yhteisökokoukset, jotka luovat henkeä ja tarjoavat tilaisuuden vaikuttaa yhteisiin asioihin, voivat avata poliittisen osallistumisen mahdollisuuksia ja antavat mahdollisuuksia ottaa vastuuta yhteisistä asioista. Näiden lisääminen on olennaista siksi, että vaikka aktivoinnissa saisi päättää omasta toiminnastaan, vaikutusmahdollisuudet oman yksikön ulkopuolelle jäävät lähes poikkeuksetta vähäisiksi. (Mäntyneva & Hiilamo 2018.)

Yhteistä ymmärrystä -hankkeen aikana syntyi kaikille puumalalaisille avoin Puumalan klubi. Ryhmä on sosiaalityöntekijän työyhteisö, jonka ohjaaminen kuuluu sosiaalityöntekijälle. Ryhmällä on erikseen työnohjaus, joka on koettu mahdollisuutena syventää itsetuntemusta suhteessa yhteisössä toimimiseen, pysähtyä miettimään ja jäsentää omia ajatuksia. (Korhonen 2017, 10.)

→ Aktivoinnissa muotoutuu työyhteisön kaltaisia yhteisöjä ja ryhmiä, jotka saavat tarvittaessa ohjausta.

Myönteisenä kuntouttavan työtoiminnan kokevat Mäntynevan etnografisen kenttätöön perusteella ihmiset, joiden elämässä on ollut riippuvuuksia ja kasautuneita, usein ylisukupolvisia ongelmia, velkoja ja ulosottoja, asunnottomuutta, terveysongelmia ja toimeentulo-ongelmia, matala koulutustaso, katkonainen työhistoria ja pitkittynyt työttömyys 13 ja se, että kouluja on aloitettu, mutta ne ovat keskeytyneet. He ovat tyypillisesti käyneet jo useamman kuntouttavan työtoiminnan jakson. (Mäntyneva & Isola 2018, tulossa.)

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Heillä kuntouttava työtoiminta parantaa toimintavalmiuksia silloin, kun se on kytketty osaksi kuntoutusta, esimerkiksi päihdekuntoutusta. Kuntouttava työtoiminta voi olla myös oppisopimuksen kaltainen paikka ja se voi tuoda turvaa silloin, kun toimintamahdollisuudet ovat tai koetaan rajautuneiksi.

Asunnottomuuden ehkäisyn kuntastrategiat (Aku 2016–2019) - hankkeessa on laadittu koulutetun kokemusasiantuntijan palkkaamista helpottavia tehtäväkuvia esimerkiksi sosiaalipalveluihin, matalan kynnyksen toimipisteeseen ja julkisen ja kolmannen sektorin yhdyspinnalle. Aktiivisuuttaan voisi osoittaa kouluttautumalla kokemusasiantuntijaksi ja ilmoittautumalla kokemusasiantuntijapankkiin. Tällöin aktiivisuuden osoittamisen lisäksi kokemusasiantuntijana työskenteleminen tarjoaisi kuntoutujille polun eteenpäin. Kolmannelta sektorilta voisi löytyä toimija, joka kokoaa kokemusasiantuntijat yhteen ja tarjoaa ostopalveluna heidän osaamistaan kunnan sosiaalipalveluihin. (Akuhanke, Vantaan osahankkeen koordinaattori Larissa Franz-Koivisto)

Kotirannan (2008) sekä Karjalaisen ja Keskitalon (2013) mukaan kuntouttava työtoiminta voi parantaa omaehtoisen työnhaun tai vapaa-ajan toimeliaisuuden edellytyksiä. Kun aktivointiin yhdistetään tarpeenmukaisia palveluja työtoiminnan lisäksi, elämänlaatu paranee enemmän kuin pelkästään työtoimintaan osallistuminen. Joissakin tapauksissa aktivointi ehkäisee työkyvyn heikkenemistä. (Kotiranta 2008, 202; Karjalainen & Keskitalo 2013.)

Suomessa esimerkiksi Työhön-ohjelmaan sisältyi valmennus sekä työnhakuun että vastoin käymisestä selviytymiseen. Arviointitutkimuksessa ohjelman osoitettiin vähentäneen masennusriskiä ja lisänneen psyykkistä hyvinvointia. Muutokset olivat pysyviä vielä kaksi vuotta intervention päätyttyä (Vuori & Silvonen 2005).

Paltamon työllistämiskokeiluun sisältyi monenlaisia interventiota kuten työhakuvalmennuksia, terveystarkastuksia, sosiaaliohjausta, sosiaalista kuntoutusta ja työllistämistä välityömarkkinoilla. Arviointitutkimus osoitti interventioilla olleen myönteisiä vaikutuksia koettuun terveyteen, hyvinvointiin ja osallisuuteen, erityisesti itse ilmoitettuun selkäkipuun ja kipulääkkeiden käyttöön, ruokatottumuksiin, alkoholin liikkakäyttöön, terveyspalveluiden 14 käyttöön, viranomaisiin kohdistuvaan luottamukseen, kerho- tai yhdistystoimintaan osallistumiseen ja koettuun yksinäisyyteen (Kokko ym. 2013).

Sosiaalityö voidaan tarvittaessa kytkeä aktivointiin. Silloin sosiaalityön tavoitteena on auttaa yksilöä ratkaisemaan hänen itse määrittelemiänsä ongelmia. (Kotiranta 2008, 58–59.) Useimmiten ne käynevät yksiin palvelujärjestelmästä annettujen ja yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden kanssa. Nuoret esimerkiksi toivovat löytävänsä oman suunnan ja tulevaisuuden selkiytyvän. Nuoret miehet toivovat naisia enemmän työpaikan löytymistä. (Saikkonen ym.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

2015, 36–39.) Miehet asettavat naisia useammin työllistymiseen, koulutukseen ja ammatillisiin valmiuksiin liittyviä tavoitteita (Kivipelto ym. 2013, 43).

→ **Osallistujan tarpeen mukaan aktivointi sisältää pelkästään kuntoutusta, tai muu toiminta, kuntoutus ja sosiaalityö voidaan kytkeä yhteen. Tämä edellyttää omatyöntekijää, joka huolehtii siitä, että sektorirajat ylittävä viranomaistyö on sujuvaa.**

→ **Aktiivisuuttaan voi osoittaa opiskelemalla tai hankkimalla ja osoittamalla osaamistaan tutkinnollistetussa työtoiminnassa.**

Aktivointitoimenpiteiden aikajänne on lyhyt esimerkiksi kannattelemaan elämäntapojen muutoksissa. Kuntouttavan työtoiminnan päättyminen voi jopa vahvistaa huono-osaisuutta, vaikka tulevaisuuden näkymät kokemuksellisesti muuttuisivat myönteisemmiksi (Mäntyneva & Isola 2018, tulossa.)

Kentältä kuuluu viestiä, että ainakin nuoret kokevat muuten hyviksi koetuissa matalan kynnyksen toiminnoissa haittaavana sen seikan, että ulkoapäin asetetut aikarajat supistavat toimijuutta. Nuoret eivät välttämättä uskalla kertoa kohentuneesta voinnistaan, koska pelkäävät tulevansa työnnettyksi eteenpäin, vaikka eivät tunne vielä olevansa siihen valmiita (Kohtaus).

Sanktiointi yhdistettynä epätarkoituksenmukaiseen aktivointiin voi johtaa siihen, että ihmiset jättäytyvät toimeentulotuelle tai että he katoavat tilastoista. Pyykkösen ja kumppaneiden (2017) tilastokatsauksen mukaan liki 80 000 miestä on kadonnut tilastoista: he eivät hae työtä tai apua.

→ **Tiukat aikarajat pois, varmuus siitä, että ei putoa tyhjän päälle ennakoitua määrättyä ajanjakson jälkeen. Työllistymisen lisäksi toivottuja prosesseja tai seurauksia voivat olla merkityksellinen tekeminen, yhteisyyden kokemus, hakeutuminen eläkeselvitykseen tai kuntoutumiseen.**

Aktivoinnin seurantaindikaattorina käytetään yhä usein työllistymistä. Kuten tutkimuskatsauksemme osoittaa, se on mittarina monessa kohdin ongelmallinen. Aktivoinnin vaikutuksia on kuitenkin syytä mitata. Toimenpiteiden vaikutuksiin sopivia mittareita ovat 15 muun muassa sosiaalityön tukena käytetty Avain-mittari (Kivipelto ym. 2013) ja Työterveyslaitoksen kehittämä Kykyviisari. Aktivoinnin osallisuutta ja hyvinvointia lisäävää vaikuttavuutta voidaan puolestaan tutkia Sokran kehittämällä osallisuusindikaattorilla, jota parhaillaan validoidaan (Isola ym. 2017, 53–55). Osallisuusindikaattorin kertomia muutoksia osallisuuden kokemuksesta voidaan pitkän aikavälin kuluessa verrata esimerkiksi osallistumisen indikaattoreihin, yksinäisyyden kokemuksiin, sosiaali- ja terveystalvelujen kustannuksiin, mutta myös huono-osaisuutta kuvaaviin mittareihin, kuten kriminaaliteyden kustannuksiin. Palvelujen saavutettavuuteen, saatavuuteen, turvallisuuteen ja

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

kokemusasiantuntijuuteen liittyen mittareissa on vielä runsaasti kehittämisen ja levittämisen varaa.

Johtopäätökset

Edellä esitimme joukon ulkomaisia ja kotimaisia tutkimuksia. Niiden perusteella olemme tehneet johtopäätökset siitä, että aktivoinnin toteuttamiseksi valitut toimenpiteet voivat lisätä osallisuutta, kun osallistuja saa valita tarpeensa mukaisia sisältöjä.

Aktivoinnilla tavoitellaan sekä yhteiskunnan että yksilön hyvää. Yhteiskunnan hyvä, joka arvioidaan pääasiassa kustannuksina ja yhteiskunnallisena turvallisuutena, saavutetaan tietenkin parhaiten silloin, kun toimenpiteiden suunnittelussa ja valinnassa asetetaan yksilö etusijalle ennen järjestelmää.

- 1. Saa aineellisia resursseja**
Rahanarvoisesta työstä saa palkan tai palkkion; toimintaan osallistumisesta saa etuja.
- 2. Voi tehdä mielekkäitä asioita**
Tekeminen on osallistujalle tarkoituksenmukaista; tilaisuus hankkia uusia taitoja ja todistuksia taidoistaan; tilaisuus toteuttaa itseään ja saada rakentavaa palautetta.
- 3. Voi kuulua ryhmään tai yhteisöön**
Ryhmässä voi jakaa kokemuksia, saada tukea, vaikuttaa ja saada vaikutteita.
- 4. Pääsee toimimaan paikallisen elinympäristön hyväksi**
Merkityksellinen toiminta rakentuu vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Se on stigmatisoimatonta eikä jaottele ihmisiä toimintakyvyn mukaan sekä tarjoaa tilaisuuksia toimia elinympäristön hyväksi. Siinä saa näyttää osaamistaan ja saa rakentavaa palautetta.
- 5. Saa tarvittaessa yksilöllistä palvelua**
Vastaa osallistujan määrittelemiin tarpeisiin. Osallistuja saa halutessaan omatyöntekijän.

Näiden ehtojen toteutuessa

- Tulevaisuususkko vahvistuu
- Motivaatio lisääntyy
- Syntyy yksilöllisiä merkityksellisyyden kokemuksia
- Osallisuus ja hyvän elämän edellytykset lisääntyvät

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Lähteet

Alanko (2017) Improving mental health care. Finnish mental health policy rationale in the era of dehospitalisation. Academic dissertation. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Anderson, Christopher J. (2009) The private consequences of public policies: active labor market policies and social ties in Europe. *European Political Science Review*. 1:3, 341-373. <https://doi.org/10.1017/S1755773909990130>

Antonovosky, Aaron (1987) Unraveling the mystery of health. How people manage stress and stay well. San Fransisco: JosseyBass Publisher.

Bandura, Albert (1977) "Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change". *Psychological Review*. 84:2, 191–215. PMID 847061. doi:10.1037/0033-295x.84.2.191. <http://psycnet.apa.org/journals/rev/84/2/191/>

Boockmann, Bernhard & Thomsen, Stephan L. & Walter, Thomas (2014) Intensifying the use of benefit sanctions: an effective tool to increase employment. *IZA Journal of Labour Policy* 3:21, 1–19.

Card, David & Kluve, Jochen & Weber, Andrea (2017) What works? A meta-analysis of recent active labor market policies evaluation. *Journal of the European Economic Association* 0(0):1–38. DOI: 10.1093/jeea/jvx028. <https://doi.org/10.1093/jeea/jvx028>

Carter, Eleanor & Adam Whitworth (2017) Work Activation Regimes and Well-being of Unemployed People: Rhetoric, Risk and Reality of Quasi-Marketization in the UK Work Programme. *Social Policy & Administration* 51:5, 796–816. Saatavilla: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/spol.12206/pdf>

Coutts, Adam P. (2009) Active labour market programmes and health: an evidence-base, Report for World Health Organisation and Strategic Review of Health Inequalities in England post 2010. London: University College.

Coutts, Adam P. & Stuckler, David & Cann, David J. (2014) The health and wellbeing effects of active labor market programs. Teoksessa Huppert, Felicia A. & Cooper, Cary L. (toim.) *Interventions and policies to enhance wellbeing* (pp. 465-82). Chichester, UK: WileyBlackwell. DOI: 10.1002/9781118539415.wbwell048

Crépon, Bruno & van den Berg, Gerard J. (2016) Active labor market policies. IZA Discussion Papers, No. 10321. Bonn: Institute of Labor Economics (IZA). Saatavilla: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/149180/1/dp10321.pdf>

Deci, Edward L. & Ryan, Richard M. (1985) *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Diop-Christensen, Anna (2015) Is 'making work pay' effective for the 'unemployable'? The impact of benefit sanctions on social assistance recipients in Denmark. *Journal of European Social Policy* 25:2, 210–224. <https://doi.org/10.1177/0958928715573484>

Elonen, Noora & Niemelä, Jukka & Saloniemi, Antti (2017) Aktivointi ja pitkäaikaistyöttömien monenlainen toimijuus. *Janus* 25: 4, 280–296. Saatavilla: <https://journal.fi/janus/article/view/60756>

Ford, Martin E. (1992) *Motivating humans. Goals, emotions and personal agency beliefs.* Sage Publications.

Fryer, David (1986) Employment deprivation and personal agency during unemployment: A critical discussion of Jahoda's explanation of the psychological effects of unemployment. *Social Behaviour*, 1(1), 3–23.

Fryer, David (1995) Benefit agency? Labour market disadvantage, deprivation and mental health. *The Psychologist* 8: 265–272.

Halvorsen, Knut (1998) Impact of Reemployment on Psychological Distress among Longterm Unemployed, *Acta Sociologica* 41(2): 227–42.

Haushofer, Johannes & Fehr, Ernst (2014) On the psychology of poverty. *Science* 344(6186): 862–67.

Hiilamo, Heikki & Komp, Kathrin & Moisio, Pasi & Babila, Thomas & Lauronen, Juha-Pekka & Karimo, Aasa & Mäntyneva, Päivi & Parpo, Antti & Aaltonen, Henri (2017b) Neljä osallistavan sosiaaliturvan mallia
http://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/18_2017_Nelj%C3%A4+osallistavan+sosiaaliturvan+mallia.pdf/4e31990f-5e94-4b64-b73a-a72784c91f85?version=1.0

Hiilamo, Heikki & Määttä, Anne & Koskenvuo, Karoliina & Pyykkönen, Jussi & Räsänen, Tapio & Aaltonen, Sanna (2017a) Nuorten osallisuuden edistäminen. Selvitysmiehen raportti. Saatavilla: <http://nuorisotakuu.fi/documents/3924414/4306153/Nuorten-osallisuudenedistaminen.pdf>

Immervoll, Herwig & Scarpetta, Stefano (2012) Activation and employment support policies in OECD countries. An overview of current approaches. *IZA Journal of Labor Policy* 21:9. <https://doi.org/10.1186/2193-9004-1-9>

Isola, Anna-Maria & Siukola, Reetta (2017) Arvottomat? Köyhien naisten ja miesten kokemuksia arvokkuudesta suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Hänninen, Sakari 19 & Saikkonen, Paula (toim.) *Hyvinvointivaltio ylittää jälkensä.* Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos, 111–128

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 2017/33. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>

Isola, Anna-Maria & Turunen, Elina & Hiilamo, Heikki (2016) Miten köyhät selviytyvät Suomessa? Yhteiskuntapolitiikka 81:2, 150–160.

Jahoda, Marie (1982) Employment and Unemployment: A Social-Psychological Analysis, Cambridge: Cambridge University Press.

Julkunen, Raija (2013) Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigman muutoksena. Teoksessa Karjalainen & Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 45–72. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-888-9>

Kerätär, Raija (2016) Kun katsoo kauempaa, näkee enemmän. Monialainen työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointi pitkäaikaistyöttömillä. Acta Universtatis Ouluensi D Medica 1340. Oulu: Oulun yliopisto.

Keskitalo, Elsa (2013) Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Keskitalo, Elsa (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 45–72. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-888-9>

Kivipelto, Minna & Blomgren & Sanna & Karjalainen, Pekka & Saikkonen, Paula (toim.) (2013). Vaikuttavaa aikuissosiaalityötä – arviointimalleista mittareihin. Tutkimus- ja kehittämishankkeen loppuraportti. Raportteja 8. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

Kokko, Riitta-Liisa & Nenonen, Tellervo & Martelin, Tuija & Koskinen, Seppo (toim.) (2013) Työllisyys, terveys ja hyvinvointi - Paltamon työllistämismallin vaikutusten arviointitutkimus 2009-2013 : Hankkeen loppuraportti. Raportti 2013: 18. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes print – Suomen Yliopistopaino Oy. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-980-0>

Korhonen, Sanna (2017) Yhteistä ymmärrystä. Lähityön teesi aikuissosiaalityöhön. Yhteistä ymmärrystä -hanke: Puumala. <http://www.puumala.fi/uploads/tiedostot/sosiaalityo-ja-18-20-opetuspalvelut/L%C3%84HITY%C3%96N%20TEESIT%20AIKUISSOSIAALITY%C3%96H%20C3%96N.pdf>

Kotiranta, Tuija (2008) Aktivoinnin paradoksit. Jyväskylän yliopisto, psykologian ja sosiaalisen tutkimuksen tutkimuskeskus 335. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kuntouttava työtoiminta 2016 - Kuntakyselyn osaraportti. Tilastoraportti 33/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201709298810>

Leemann, Lars & Nørup, Iben & Clayton, Stephen (2016) The health impacts of active labour market policies. Tutkimuksesta tiiviisti 2016/28. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-794-7>

Mani, Anandi & Mullainatha, Sendhil & Shafir, Eldar & Zhao, Jiyaying (2013) Poverty Impedes Cognitive Function. Science 341: 6149, 976–980.

Martela, Frank & Steger, Michael F. (2016) The meaning of meaning in life: Coherence, purpose and significance as the three facets of meaning. Journal of Positive Psychology 11:5, 531–545. <http://dx.doi.org/10.1080/17439760.2015.1137623>

Max-Neef, Manfred (1991) Human scale development and further reflections. London: The Apex Press.

Mäntyneva, Päivi & Hiilamo, Heikki (2018) Osallisuuden ja osattomuuden dynamiikka työtoiminnassa. Etnografinen tutkimus kolmella kuntouttavan työtoiminnan kentällä. Yhteiskuntapolitiikka 83:1, 18–28. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201802143412>

Mäntyneva, Päivi & Isola, Anna-Maria (2018) Kuntouttavan työtoiminnan myönteiset tapaukset. Julkaisematon artikkelikäsikirjoitus.

Pyykkönen, Jussi & Myrskylä, Pekka & Haavisto, Ilkka & Hiilamo, Heikki & Nord, Ulla (2017) Kadonneet työmiehet. Suomessa 79 000 miestä ei tee tai aina edes hae töitä – mitä heille tapahtui? Eva-analyysi numero 54. http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2017/02/no_54.pdf

Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) (2008) Yhteisöt ja sosiaalityö: kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-kustannus.

Sage, Daniel (2013) Activation, health and well-being: Neglected dimensions? The International Journal of Sociology and Social Policy 33(1/2):4–20.

Saikkonen, Paula & Blomgren, Sanna & Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna (2015) Poistaako sosiaalityö huono-osaisuutta? Kaks – Kunnallisan alan kehittämissäätiö. 21

Tutkimusjulkaisu -sarjan julkaisu nro 89. Kaks: Helsinki.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126773/TutkJulk_89_net_0.pdf?sequence=1

Sen, Amartya (1999) Development as freedom. Oxford: Oxford University Press.

STM (2014) Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistamistarpeita arvioivan työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:32. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Strandh, Mattias (2001), State intervention and mental well-being among the unemployed, *Journal of Social Policy*, 30, 1: 57–80.

Taulbut, Martin & Mackay, Daniel F., McCartney, Gerry (2018) Job seeker's allowance (JSA) benefit sanctions and labour market outcomes in Britain, 2001–2014. *Cambridge Journal of Economic*, bex088. <https://doi.org/10.1093/cje/bex088>

Thompson, Michael & Wildavsky, Aaron (1986) A poverty of distinction. From economic homogeneity to cultural homogeneity in the classification of poor people. *Policy Sciences* 19, 163–199.

Venn, Danielle (2012) Eligibility criteria for unemployment benefits: Quantitative indicators for OECD and EU Countries. *OECD Social Employment and Migration Working Papers* 141. <https://ideas.repec.org/p/oec/elsaab/131-en.html>

Vuori, Jukka & Silvonen, Jussi (2005) The benefits of a preventive job search program on reemployment and mental health at 2-year follow-up. *Journal of Occupational and Organizational Psychology* 78, 43–52.

Wulfram, Melike (2011) Can activating labour market policy offset the detrimental life satisfaction effect of unemployment? *Socio-Economic Review* 9:3, 477–501

Hankkeen ja verkkolähteet

Aktiivimallin soveltamisohje. Työttömyysturvan aktiivimalli. Soveltamisohje: <http://stm.fi/tyottomyysturvan-aktiivimalli> Haettu 17.2.2018.

Aku – Asunnottomuuden ehkäisy kuntastrategiat. Varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki 2016–2019.

http://www.ara.fi/fi/FI/Ohjelmat/Asunnottomuuden_ennaltaehkaysyn_kuntastrategiat.
Kokemusasiantuntijoiden tehtävänkuvat esitetään toimintamallina Innokylässä keväällä 2018.

KAAOS-haaste (2018) Kuntalaislähtöinen kaupunkikehittämishanke 2015–2018 <https://www.kaaosta.fi/ratkaisukilpailu>. Haettu 18.2.2018.

Kohtaus – Yhteisöllinen kaupunkiolohuone <https://www.innokyla.fi/web/malli6219124> 22

Kuntalaislähtöinen kaupunkikehittäminen 2015–2018 -hanke <https://www.kaaosta.fi/>

Perusosan vähentäminen <http://www.kela.fi/toimeentulotuki-perusosan-maaran-alentaminen>. Haettu 16.2.2018.

Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallinen kehittämishanke (SOSKU) <https://thl.fi/fi/tutkimusja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/sosku>

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Yhteistä ymmärrystä -hanke

<https://www.eura2014.fi/rrtiepa/projekti.php?projektikoodi=S20540>

ⁱ Aktiivisen hyvinvointivaltion julistuksilla on pitkät perinteet. ”Passiiviset” tuet, kuten työttömyys-, työkyvyttömyys-, vanhuus- ja sairausvakuutukset luotiin korvaamaan poisjääneitä ansiotuloja, eikä niistä ehkä ”päästä eroon”, mutta paradigma on muuttunut. Täystyöllisyys omaksuttiin toisen maailmansodan jälkeen läntisissä demokratioissa, kun sitä oli 1900-luvun alkupuolella pidetty sosialististen maiden luomuksena. Se kuitenkin tarkoitti vain miesten työttömyyden puuttumista, koska naisten paikka oli kotona. Suhteellisen varhain naisetkin tulivat työmarkkinoille, mikä kertoo palkkatyön merkityksestä. Suomessa omaksuttiin 1960-luvulla aktiivisen työvoimapolitiikan ideologiaa, johon kuuluivat työnvälitys, työvoimakoulutus, ammatinvalinnan ohjaus ja liikkuvuusavustukset. Paheksuttiin työttömyystöitä ja muita toimenpiteitä, jotka säilöivät väestön vähän kehittyneille alueille ja vähän tuottaviin elinkeinoihin. Painopiste oli toimeentulon turvassa ja työttömyysetuuksien takaamisessa myös ammattiliittojen kassoihin kuulumattomille. Vuoden 1971 työllisyyslaki irrotti työttömyyskorvauksen vastikkeellisuudesta ja poisti työttömyyskorvauksen enimmäiskeston. Tällöin työttömyysturva saatettiin mieltää kasvun, rakennemuutoksen ja liikkuvuuden välineeksi (Julkunen 2013).

Taloukasvua ja korkeaa työllisyyttä tarjonnut kasvumalli alkoi horjua 1970-luvulla ja tuolloinen uusi talousjärjestys merkitsi täystyöllisyyden hylkäämistä (Julkunen 2013). ”Passiivista” toimeentuloturva pyrittiin muuttamaan aktiivisemmaksi ja työnhakua ja työhön siirtymistä edistäväksi.

1990-luvun alussa monissa maissa sosiaaliturvaa alettiin liittää tiukemmin työhön ja koulutukseen. Työn lisäksi aktivoinnissa keskeistä on yksilöllisyys ja sopimuksellisuus. (Karjalainen & Keskitalo 2013). Ongelmaksi määriteltiin työttömyyden sijaan syrjäytyminen ja tavoitteeksi toimeentulon sijasta osallistaminen. Suomessa 1990-luvun ”hyvinvointireformi” koostui sosiaalietuuksien leikkauksista ja ehtojen tiukentamisesta, kannustinloukku- ja aktivointiuudistuksista, sekä vakuutusperiaatteen vahvistamisesta ja tarveharkinnan lisäämisestä. Tavoitteena oli madaltaa kynnyspalkkaa, jolla ”taloudellisesti rationaalisen” työttömän kannatti siirtyä työhön. Tämä linja koski myös työvoima- ja sosiaalipolitiikkaa. Tämän jälkeen on toteutettu runsaasti sosiaalietuuksien aktiivisempaan käyttöön ja ehdollistamiseen tähtäviä uudistuksia (Julkunen 2013).

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

